

Ağaməhəd SƏMƏDOV,
"Yer və insan" jurnalının redaktoru

İnsan həyatı dünyanın ən dəyərli və heyretəməz möcüzələrindən biridir. Tanrı insanı unikal imkanlara, gözəl duyğulara, təcrübəyə və böyük potensiala malik yaratmışdır. İnsan həyatının dəyəri bənzərsizliyi ilə özünü göstərir. Hər bir insan yalnız özünəməxsus xüsusiyyətlərinə, istedadına və qabiliyyətlərinə sahib olan bir fərddir. Düşünmək, yaratmaq, qurmaq qabiliyyətimiz bizi planetdə xüsusi varlıq edir. Yəni, insan həyatının dəyəri ölçüyəgəlməz və bənzərsizdir. O, müxtəlifliyi, inkişaf qabiliyyəti, sevgisi, dünya üçün əhəmiyyəti və təsiri ilə də özünü büruzə verir. Həyat sahib olduğumuz ən dəyərli Tanrı Vergisidir. Deməli İnsan həyatı qiymətsizdir. Günahsız insanları öldürməyə, incitməyə haqq qazandıрмаq olmaz - istər bir nəfər olsun, istərsə də milyonlar. Sinifsiz, istismarçısı olmayan cəmiyyət yaratmağı planlaşdıran Sovet İttifaqının mövcud olduğu dövrün, XX əsrin 20-50-ci illərində heç bir günahı olmayan milyonlar insan siyasi repressiyalara məruz qalaraq ya güllələnmiş, ya da görünməmiş işgəncələrə məruz qoyaraq dünyanın ən dəhşətli həbsxanalarında və sürgün yerlərində saxlanılmışdır. İnsan həyatının yer üzərində yaratdığı bir cəhənnəm əzabına dözüb sağ qalaraq Vətəninə dönləndirib də çox olmamışdır.

Yeni qurulmuş dövlətin mövcudluğunun ilk günlərindən milyonlarla insanın gündəlik həyatına "terror" adlı dəhşətli bir söz daxil oldu. İstənilən insanın heç bir günahı olmadan güdəzə gedə biləcəyi, siyasi və ideoloji həyatın bütün sahələrində amansız kütləvi terror, rejimə açıq şəkildə qarşı çıxma ehtimalını istisna etməli olan ümumi bir qorxu yaradı. Siyasi motivli güc tətbiqi Kommunist utopyanın həyata keçirilməsinin əsas vasitəsi idi. Siyasi repressiya SSRİ-nin həyatında çox acı və dəhşətli bir dövr oldu. Alman filozofu Karl Yaspers "Tarixin mənası və məqsədi" kitabında yazırdı: "Keçmişin dəhşətlərinin unudulmasına imkan verilməməlidir. Keçmiş hər zaman xatırlanmaq lazımdır. Bu, mümkündür və bu imkan qalır. Yalnız keçmiş bilmək bunun qarşısını ala bilər. Burada əsas təhlükə bilmək istəməmək, unutmaq və bütün bunların heqiqətən baş verdi-

yini inkar etməkdir..."

Gözəl sözlərdir! Vaxtilə biz erməni daşnakların 1905-ci və 1918-ci illərdə Bakıda, Şamaxıda, Qubada, Qarabağda, Zəngəzurda və b. yerlərdə əliyalın insanlara - uşaq, qadın, qoca və xəstələrə qarşı törətdikləri qırğın və xəstəlikləri unutmasaydıq çox güman ki, dəhşətli Xocalı soyqırımını yəqin ki, olmazdı. Yaxın keçmişdə bizim də vətəndaşı olduğumuz SSRİ-də, o cümlədən Azərbaycanda 1930 - 50-ci illərdə baş vermiş siyasi repressiyaların aparılma mexanizminə və nəticələrinə öləri nəzər yetirsək bu dəhşətlərin miqyası barədə az da olsa bizdə təəssür yaranar.

25 oktyabr 1917-ci ildə səslənən və bolşeviklərin təşkil etdiyi silahlı üsyanı başa vuran Qış sarayına hücum üçün signal verən "Avrora" kreysərinin yayılma atəşi keçmiş Rusiya imperiyasının tarixində yeni bir səhifə açdı. Bununla da vətəndaşın şəxsi azadlıq hüququna artıq son qoyuldu.

Amma, bunlar hamısı 1917-ci il fevral inqilabından həyətdi. Bu inqilab siyasi və iqtisadi həyatda əhəmiyyətli dəyişikliklər gətirərək cəmiyyətin bütün təbəqələri arasında görünməmiş bir

sız uzaq Yekaterinburqda güllələndilər. Elə hər şey də məhz buradan qaynaqlandı!

...Qətiyyətlili, enerjili, daim hərə-kətdə olan L. D. Trotski, bir tərəfdən güllələməklə qorxutma, digər tərəfdən alovlu çıxışlar və ihamlı çağırışlarla, döyüşə hazır bir ordu yaratmaq və onu gücləndirmək vəzifəsinin öhdəsindən məharətlə gəldi. Yalnız inqilab uğrunda canlarını qurban verməyə hazır olan könüllülərdən deyil, həm də zorla səfərbər edilmiş, müharibədən bezmiş kəndlilərdən, keçmiş çar əsgər və zabitlərdən toplanan Qırmızı Ordu qələbə qazana bildi.

Bolşeviklər öz mübarizələrində bütün vasitələrdən istifadə etdilər: çar hərbi liderlərinin və kəndli birləşmələrinin liderlərini öz tərəflərinə cəlb etmək və orduya lazım gələndə xüsusi atəş açmaq əmrini, kəndlilərdən orzaq məhsullarını zorla ələ keçirmək, mülki şəxslərdən girovlar götürmək və lazım gələndə güllələmək və s. 5 sentyabr 1918-ci ildə Xalq Komissarları Sovetinin xüsusi fərmanı ilə əks-inqilabla mübarizə aparmaq üçün arxa cəbhədə kütləvi terrorun zəruriliyi elan edildi. Qırmızı ilə eyni vaxtda ölkədə ağ ter-

fəhlə, Sovet işçiləri, ziyalılar idi. Ziyalılarla "keçmiş" siniflərin hər biri ilə olduğu kimi, mərhəmətsiz davrandılar, həbs olundular, 1918-ci il Rusiya Federasiyasının Konstitusiyasına əsasən mülki və seçki hüquqlarından məhrum edildilər, xaricə göndərildilər...

...1927 - ci ildə partiya kənddə kollektiv təsərrüfatların - kolxozların yaradılması istiqamətini təyin etdi. Könüllü olaraq kolxoza yazılmaq çağırışları mülkləri olan kəndlilərə ciddi təsir göstərmədi.

Stalin elan etdi: "qolçomaqların istismarçı meyllərini məhdudlaşdırmaq siyasətindən onları bir sinif olaraq ləğv etmək siyasətinə gəldik." 1930-1931-ci illər ərzində təxminən 2 milyon kəndli qovularaq xüsusi yaşayış məntəqələrinə göndərildi. Məhv olma qorxusu kəndliləri kolxoza tabe olmağa və azadlıqlarının məhdud olunmasına dözməyə məcbur etdi:

30-cu illərin əvvəllərində sürgün olunanları və məhbusları saxlamaq üçün geniş həbsxanalar, düşərgələr, yaşayış məntəqələri şəbəkəsi yaradıldı. Yaradılma Solovetski Monastırından başladı, 1923-cü ildə Solovetski xüsusi təyinatlı düşərgəyə çevrildi, burada

ÖTƏN ƏSRİN 30-CU İLLƏRİNDƏ GÜNAHSIZ İNSANLARIMIZIN REPRESSİYA OLUNMASI TARİXİMİZİN ƏN AĞRILI SƏHİFƏLƏRİNDƏNDİR

yüksəliş yaratdı. Və hər şey "azadlıq, bərabərlik və qardaşlıq" vədləri ilə başladı. Lakin müvəqqəti hökumət müharibədən, aclıqdan, qarışıqlıqdan və ölkənin hakimiyyətsizliyindən əziyyət çəkdiyinə görə əsas problemləri həll edə bilmədi. Bu zaman bolşevik partiyası sadə və başa düşülən şüarlar irəli sürərək bir çox tərəfdarını öz sıralarına cəlb etdi: "fabrik fəhlələrə, torpaq kəndlilərə, xalqlara sülh, bütün hakimiyyət Sovetlərə!>". Bolşeviklərin ilk qərarları əhalinin ən arzulanan istəklərinə cavab verdi: "sülh haqqında dekret" və "torpaq haqqında dekret"... Bolşeviklərin ölkədə hakimiyyəti ələ keçirməkdə və saxlamaqda qazandıdığı uğur birbaşa partiyanın başında V.İ.Lenin kimi dünya inqilabı ideyasına sadıq, qətiyyətlili, ağıllı, fanatik olmaqla; mərhəmət və səfəqət anlayışlarıyla özünü aldatmayan bir insanın olması ilə bağlı idi. Hakimiyyəti ələ keçirdikdən sonra bolşeviklər daimi bir hökumət quracaq və konstitusiyaya qəbul edəcək "Təsis Məclisi açılmandan əvvəl müvəqqəti fəhlə və kəndli hökuməti" elan etdilər. Təsis Məclisinə seçkilər 1917-ci ilin oktyabr-noyabr aylarında ölkə daxilində kursantlar, menşeviklər və sosialist inqilabçılarından ibarət partiya siyahıları daxil edilməklə keçirildi. Bolşevik partiyasının səslərin dörddə birindən azını qazandığı məlum olduqda, Təsis Məclisinin ləğvi barədə fərman qəbul edildi. Bolşeviklər hakimiyyətdə rəqibə, başqalarının heç cür dözməyəcəklərini göstərdilər. Artıq 1918-ci ilin yazında və yayında, orzaq diqtatürası quraraq, Kommunist hakimiyyət geniş miqyaslı vətəndaş müharibəsinə səbəb olan kəndlilərə qarşı kütləvi terrora başladı.

Kommunist Partiyasının törətdiyi ilk siyasi repressiya qurbanları da məhz, çar sülaləsinin nümayəndələri idi. 1918-ci il iyun ayının 16-dan 17-ə keçən gecə imperator II Nikolayın bütün ailə üzvləri, məhkəmə və istintaq-

ror da baş qaldırdı. Qanlı qırğınların əsas qurbanları mülki şəxslər idi. Bolşeviklərə qarşı çıxan ağ hərəkatın rəhbərləri - A. V. Kolçak, A. I. Denikin, P. N. Vrangeli, N. N. Yudenin - ciddi hərbi təcrübəyə sahib olsalar da və ağırlı cəza əməliyyatlarının qəddarlığı düşmənin amansızlığından aşağı olmasa da, qələbə bolşeviklərdə qaldı. Vətəndaş müharibəsi cəbhələrində 2 milyondan çox insan öldü. Demograflar mülki itkilərin daha da yüksək olduğunu təxmin edirlər.

1922-ci ildə Dzerjinski, "indi anti-sovet cərəyanlara və qruplara diqqətlə baxmalı, daxili əks-inqilabı əzmlə, məğlub olan torpaq mülkiyyətçilərinin, kapitalistlərin və onların quyuqlarının təşkil etdiyi bütün sui-qəsdlərini açmalı" olduğunu bildirdi... Və sui-qəsdlər ortaya çıxmağa başladı. 1922 - ci ilin iyun-avqust aylarında kəndlilər arasında böyük dəstəyi olan eserlər Partiyası mühakimə olundu. 20-ci illərin əvvəllərində aclıq başladı, xüsusilə Volqaboyu bölgədə aclıq daha şiddətli oldu ki, bu da bolşeviklərə kilə ilə mübarizəyə imkanı verdi. V. I. Lenin kinayəli şəkildə Volqa bölgəsindəki aclıqdan istifadə etməyi və kilə dəyərlərini ələ keçirməyi təklif etdi. Adı soyğunçuluğa bənzəyən kilə əmlakının müsadirə edilməsi həbslər, məhkəmələr, edamlarla müşayiət olundu. "Mürtəce ruhanilərin və mürtəce burjuaziyanın nümayəndələrinin sayı bu güllələnlər sırasında nə qədər çox olsa, bir o qədər yaxşıdır" yazmışdı Lenin. 1922-ci ildə Moskva və Petroqradda kilə ilə bağlı proseslərdə 21 din xadimi kilə dəyərlərinin təhvil verilməsinə "müqavimət göstərdiyinə" görə güllələnməyə məhkum edildi. Lenin elan etdi: "biz özümüzdə və bütün dünyada sosializmi alovlandırdıq. Kim bu mübarizəyə mane olursa, biz ona rəhm etmədən mübarizə aparırıq. Bizimlə olmayan bizə qarşıdır". Həbs olunanların əksəriyyəti kəndlilər, xeyli sayda

əvvəlcə keşişlər və rahiblər, ağ Ordunun əsgərləri və zabitləri, bolşeviklərin siyasi əleyhdarları və ziyalılar həbs edildi.

Sovet dövlətinin ilk illərində ağ qvardiyaçılar dastəkəldiyinə görə uzun illər Sovet həbs düşərgələrində saxlanılan rus yazıçısı Oleq Volkov 1989-cu ildə nəşr olunan "ümid və qəza" kitabında o günlərin hadisələrini təsvir etmişdir. O, kitabında oxuculara azərbaycanlıların Solovetski Monastırında quraşdırılması xüsusi təyinatlı düşərgənin administrasiyasına qarşı necə üsyan qaldırdıqları barədə məlumat verib. Əsas tələb siyasi məhbusların cinayətkarlarından ayrıca saxlanması, habelə statuslarının müəyyənəndirilməsi idi. Üsyan təbii olaraq yatırıldı. Çoxlu sayda azərbaycanlı 29 dekabr 1929-cu ildə güllələndi.

1930-cu ildə SSRİ Birləşmiş Dövlət Siyasi İdarəsinin (OQPU adı ilə daha məşhur idi) konsentrasiya düşərgələri "islah və əmək düşərgələri" adlandırıldı və Ölkə Düşərgələri Baş İdarəsi (Qulaq) yaradıldı. 1934-cü ildə OQPU NKVD-yə (XDK-Xalq Daxili İşlər Komissarlığı) çevrildi. 30-cu illərdə kütləvi repressiyaların nəzəri əsaslandırılması Stalinin sosializmə doğru irəlilədikcə ölkədə sinfi mübarizənin kəskinləşməsi konsepsiyası qısa müddətdə və ən az xərclə ölkənin sənaye-ləşməsinə həyata keçirmək və ucqar, əlçatmaz əraziləri manimsəmək ehtiyacı idi. Bu zaman irəli sürülən şüar: "Sovet hakimiyyəti cəzalandırır, islah edir!" cinayətkarın düşərgədəki məhkum şüurunun "yenidən qurulması" fikrinin qısa ifadəsi oldu. "Düşmənin üzvlərinin sinfi" şüuru yalnız işlə deyil, həm də təhsil və sənət köməyi ilə düzəldilirdi.

(Davamı var)